

Проблеми і перспективи фінансово-правового регулювання криптовалютного ринку в Україні

Завада Т. Й.¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.11.2022	Право	336.74

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7990693>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. У статті на емпіричному рівні досліджено ключові проблеми і перспективи фінансово-правового регулювання криптовалютного ринку в Україні. Проведено SWOT-аналіз сучасного стану фінансово-правового регулювання криптовалютного ринку в Україні, результати якого покладено в основу опитування фахівців у сфері фінансового права і криптовалют. За результатами проведеного опитування виокремлено низку тенденцій, які впливатимуть на фінансово-правову політику України щодо регулювання ринків криптовалют у найближчі п'ять років.

Ключові слова: фінансово-правове регулювання, криптовалюта, криптовалютний ринок, перспективи розвитку.

Problems and prospects of financial and legal regulation of the cryptocurrency market in Ukraine

Annotation. When considering the methodology of financial and legal regulation of the cryptocurrency market, it is evident that the current state of regulatory framework is far from ideal. The Ukrainian law "On Virtual Assets" does not definitively establish the status of cryptocurrencies, nor the status, obligations, and limitations of key participants in the cryptocurrency market.

A similar situation can be observed in various countries worldwide. In fact, legal systems have found themselves at an impasse due to unpreparedness for the fundamental change in the financial and legal paradigm brought about by the phenomenon of cryptocurrencies. This article empirically examines the key problems and prospects of financial and legal regulation of the cryptocurrency market in Ukraine. A SWOT analysis of the current state of financial and legal regulation of the cryptocurrency market in Ukraine is conducted, and the results form the basis of a survey of experts in financial law and cryptocurrencies. The survey identifies a number of trends that will influence Ukraine's financial and legal policy regarding the regulation of cryptocurrency markets in the next five years.

The conducted empirical research confirms the previously substantiated hypothesis at the theoretical level that the problem of the functioning of the cryptocurrency market in Ukraine cannot be solved within the framework of a single branch of law, but only through the purposeful and consistent development of financial law institutions with the integration of elements aimed at achieving Ukraine's national interests, the well-being of the Ukrainian

¹ ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0000-0003-4321-5987>

people, prevention of dishonest market behavior, and the use of cryptocurrencies to combat illicit activities.

The improvement of financial and legal regulation of the cryptocurrency market in Ukraine, in the context of globalization processes, should take place with the consideration of a far-reaching strategic goal - the harmonization of market participants' interests that are not confined by geographic boundaries and are rapidly evolving, with a focus on national interests and recognition of the advantages and threats associated with the development of social relations in the field of cryptocurrencies.

Keywords: financial and legal regulation, cryptocurrency, cryptocurrency market, development prospects.

Вступ

Розглядаючи методологію фінансово-правового регулювання ринку криптовалют можемо зауважити, що сучасний стан нормативно-правового забезпечення далекий від ідеального. Закон України «Про віртуальні активи» не встановлює остаточно ні статус криптовалют, ні статус, обов'язки та обмеження ключових суб'єктів криптовалютного ринку.

Схожа ситуація спостерігається у різних країнах світу. Фактично, правові системи опинились у глухому куті у зв'язку з неготовністю до фундаментальної зміни фінансово-правової парадигми у зв'язку з феноменом криптовалют.

Огляд наукових джерел і досвіду провідних держав світу засвідчує, що на поточному етапі фінансово-правове регулювання ринку криптовалют як на рівні держав, так і на рівні наднаціональних утворень негармонійне і не враховує глобалізаційних тенденцій. Ключова парадигмальна риса сучасних спроб врегулювання відносин, пов'язаних з емісією, обігом та зберіганням криптовалют полягає у протиріччі між державним суверенітетом у питанні врегулювання внутрішньодержавних суспільних відносин та неконтрольованим розширенням кола суб'єктів відносин на криптовалютному ринку у зв'язку з діджиталізацією та глобалізацією.

Метою статті є встановити сучасний стан і перспективи фінансово-правового регулювання криптовалютного ринку в Україні.

Результати

Як Закон України «Про віртуальні активи», так і альтернативні законопроекти, а також законопроекти, що стосуються внесення змін до Податкового кодексу України неодноразово ставали предметом наукового аналізу українських фахівців з фінансового права, інших галузей права, а також політології і національної економіки. Не менше уваги приділяли питанням фінансово-правового регулювання ринку криптовалют у своїх дослідженнях експерти та експертні групи. Однак, у науковому та інформаційному полі спостерігається суттєве нестача узгоджених висновків та комплексних рекомендацій за цим напрямком.

Ми проведемо SWOT-аналіз сучасного стану фінансово-правового регулювання криптовалютного ринку в Україні, результати якого підкріпимо опитуванням фахівців у галузі фінансового права та криптовалютних ринків. SWOT-аналіз (англ. SWOT analysis) – це інструмент стратегічного планування, який дозволяє оцінити сильні та слабкі сторони об'єкту дослідження, а також зовнішні можливості та загрози. SWOT-аналіз складається з чотирьох складових: сильні (Strengths) і слабкі (Weaknesses) сторони – це позитивні і негативні внутрішні фактори, які притаманні об'єкту дослідження; можливості (Opportunities) і загрози (Threats) – це позитивні і негативні зовнішні фактори, які впливають на об'єкт дослідження.

1. Визначення внутрішніх чинників:

а) оцінка сильних сторін:

1) переваги фінансово-правового регулювання криптовалютного ринку в Україні:

– наявність законодавчої бази: на відміну від окремих країн світу, де відсутня комплексна стратегія фінансово-правового регулювання криптовалютного ринку, в Україні прийнято Закон України «Про віртуальні активи», яким закладено міцний фундамент для консолідації зусиль щодо врегулювання фінансових правовідносин з приводу емісії, зберігання та обігу криптовалют;

– перспективи легалізації криптовалют: уведення в Законі поняття забезпечених віртуальних активів та чітке визначення суб'єктів державної фінансової політики щодо регулювання відносин, пов'язаних з такими активами дає підстави стверджувати про часткову легалізацію криптовалют, майбутні зміни і удосконалення до цього Закону створюють в експертному середовищі оптимістичні погляди на перспективи легалізації криптовалют;

– наявність бірж і платіжних систем, які працюють з криптовалютами: попри неоднозначний фінансово-правовий статус криптовалют, їх поширення в Україні набуло масового характеру, що зумовило розвиток інфраструктури криптовалютного ринку, зокрема, появу криптовалютних бірж та платіжних систем які їх обслуговують, діють за українським законодавством і докладають зусиль для врегулювання ринку криптовалют в умовах прогалин у фінансово-правовому регулюванні;

б) оцінка слабких сторін:

– відсутність регулярного моніторингу ринку: є однією із найбільш слабких сторін фінансово-правового регулювання криптовалютного ринку в Україні. Відсутність постійного комплексного контролю за ринковими умовами та діяльністю компаній, які забезпечують обіг та обслуговування криптовалют тягне за собою недооцінку важливості оперативного врегулювання ринку для досягнення національних інтересів у сфері фінансової політики, а також загострення суміжних ризиків у зв'язку з недоотриманням податкових платежів, шахрайством і фінансуванням тероризму;

– відсутність прозорості та прогнозованості регулювання: законодавство та підзаконні акти, які застосовуються (чи найближчим часом вступлять в дію) для регулювання криптовалютного ринку є недостатньо непрозорими та остаточно невизначені (як-от статус криптовалют як незабезпеченого віртуального активу, коло суб'єктів фінансово-правового регулювання незабезпечених віртуальних активів, правила діяльності бірж тощо), що суттєво ускладнює довгострокове планування діяльності суб'єктів ринку, які не можуть ефективно планувати свою роботу та розвиток, а також створює невизначеність для інвесторів, у тому числі – глобальних, які до встановлення стану правової визначеності не зможуть визначити свої інвестиційні ризики. У свою чергу, суб'єкти фінансово-правового регулювання в умовах правової невизначеності не можуть ефективно визначити свої пріоритети та стратегії, що зумовлює системний вплив на стабільність ринку та перспективи його розвитку;

– відсутність єдиних та чітких стандартів та нормативів, які б допомагали забезпечувати безпеку та захист інвесторів та користувачів криптовалют: ця слабка сторона безпосередньо пов'язана з невизначеністю правового регулювання. На сьогоднішній день за відсутності стандартів та нормативів спостерігається відбувається дискреційність та непрозорість у процесі регулювання та саморегулювання криптовалютного ринку, що призводить до необґрунтованого або несправедливого втручання в діяльність суб'єктів ринку, які, у свою чергу, мають різні підходи до дотримання правил та виконання своїх обов'язків, що може призвести до неоднакової якості послуг, ухилення від оподаткування, ризиків шахрайства, легалізації злочинних доходів і фінансування тероризму.

2. Визначення зовнішніх чинників:

а) оцінка можливостей:

– сприятливі умови розвитку криптовалютного ринку в Україні на тлі глобалізаційних процесів: Україна має значний потенціал у сфері розробки програмного забезпечення та інших інноваційних технологій, що сприяє розвитку екосистеми криптовалют та блокчейну, а високий рівень освіти та науково-технічний потенціал країни забезпечують можливості для вивчення та розробки нових технологій в галузі криптовалют. В умовах зростаючого попиту на криптовалютні активи в світі, особливо серед інвесторів та молодого покоління, забезпечує збільшення обсягів торгівлі та збільшення ринкової капіталізації. Ці фактори створюють потенціал для розвитку криптовалютного ринку в Україні за умови якісного фінансово-правового регулювання цього ринку;

– збільшення обсягів торгівлі криптовалютами в Україні і глобалізованому світі є фактором інтенсифікації фінансово-правового регулювання криптовалютного ринку, адже, чим більші обсяги торгівлі, тим більша потреба в стандартизації та регулюванні криптовалютних операцій. Збільшення обсягів торгівлі сприяє розвитку нових криптовалютних продуктів та послуг, що створює нові можливості для інвесторів та підприємців і стає джерелом додаткових надходжень до державного бюджету, зокрема через оподаткування криптовалютних операцій та регулювання діяльності криптовалютних бірж.

– залучення інвестицій – за умови цілеспрямованого вдосконалення фінансово-правового регулювання криптовалютного ринку регуляторні рамки сприятимуть залученню інвестицій, зокрема шляхом забезпечення правового захисту інвесторів та заохочення розвитку криптовалютних стартапів і інших інноваційних проектів в цій сфері, введення пільг та стимулів для інвесторів, які інвестуватимуть в криптовалюту та пов'язані з ними проекти.

б) оцінка загроз: основними загрозами для фінансово-правового регулювання криптовалютного ринку в Україні в умовах глобалізації залишаються можливість використання криптовалют для легалізації злочинних доходів, фінансування тероризму, шахрайства, кіберзлочинності і ухилення від сплати податків.

З метою підтвердження та доповнення результатів SWOT-аналізу, у березні-липні 2021 р. ми провели опитування серед фахівців у сфері фінансового права та криптовалют. Опитування проводилось на засадах анонімності. Участь в опитуванні взяли 120 осіб, котрі мають практичний досвід діяльності на ринку криптовалют. Анкета, запропонована до заповнення містила 10 запитань з можливістю відзначення відповіді за чотири-ступеневою шкалою Лікерта (повністю не згоден, частково не згоден, частково згоден та повністю згоден). Запитання були скомпоновані з урахуванням результатів попереднього теоретичного аналізу і враховували наявні правові та соціологічні дослідження у сфері регулювання криптовалютного ринку.

Результати опитування узагальнено у таблиці 1.

Таблиця 1

Результати опитування фахівців у сфері фінансового права та криптовалют

№	Повністю згоден	не згоден	Частково згоден	не згоден	Частково згоден	Повністю згоден
	т					
	а					
	н					
	н					
	я					
	Р					

О
Л
Ь

К
Р
И
П
Т
О
В
А
Л
Ю
Т
Н
О
Г
О

Р
И
Н
К
У

Д
Л
Я

У
К
Р
А
Ї
Н
И

З
Р
О
С
Т
А
Є

У

З
В

’
я
з
к
у

з
г
л
о
б
а
л
і
з
а
ц
і
й
н
и
м
и

п
р
о
ц
е
с
а
м
и

Д
е
р
ж
а
в
н
е

р
е
г
у
л
ю
в

а
н
н
я

к
р
и
п
т
о
в
а
л
ю
т
н
о
г
о

р
и
н
к
у

н
е
о
б
х
і
д
н
е
у
к
р
а
ї
н
а

м
а
є

д
о